

ГЕОПОЛИТИКА У САВРЕМЕНОМ СВЕТУ – Приказ књиге –

Слободан Микић*

Књига под насловом: „ГЕОПОЛИТИКА У САВРЕМЕНОМ СВЕТУ“ – у издању НУБЛ, Бања Лука, 2012. године, оригинално је научно дело проф. др Момчила Сакана. Књига је обима 296 куцаних страна текста у формату Б5, односно око 30 ауторских табака, са 361 фуснотом и 66 сликовно-табеларних приказа. У списку литературе аутор је навео 185 библиографских јединица и 61 извор са интернета.

У предговорима 1 и 2 дати су изводи из рецензије рецензента проф. др Слободана Мишовића и др Слободана Микића, генерал-мајора у пензији, а изводи из рецензије проф. др Николе Шпирића приказани су на задњој страници корица. Из наведених предговора се види да рецензенти оцењују студију веома високим оценама.

У *уводном делу* дате су епистемолошко-методолошке основе геополитике као науке. Разрађени су проблем и предмет истраживања, идентификовани су научни и практични циљеви, дефинисана је општа и пет посебних хипотеза, објашњен је начин истраживања, односно начин примене метода техника и инструмената, обухват истраживања и извори података. На крају тог дела, аутор указује на научну и друштвену оправданост истраживања и израде студије. Тако формулисане епистемолошко-методолошке основе изведене су по строго дефинисаним методолошким правилима, али нису уобичајене за дела која су намењена широј јавности. Тај део, међутим, има значај за студенте мастер и докторских студија, зато што може да послужи као егземплар у процесу пријаве и израде њихових радова признања (мастер теза и докторских дисертација).

У *првој целини главног дела* обрађени су појам и научна израђеност геополитике. У делу о дефинисању аутор прво полази од етимологије термина геополитика, а затим компаративно анализира седам дефиниција из лексикографске грађе и једанаест дефиниција самосталних аутора. На осно-

* Др Слободан Микић је генерал-мајор у пензији.

ву те компаративне анализе дефинише геополитику као науку која се бави проблемима вођења политике у односу на геопростор државе и Земље у целини. Прецизније речено, под геополитиком подразумева науку која се бави: просторним политичким односима и везама између (и унутар) држава и нација и других територијално-политичких творевина; затим просторном расподелом и структуром политичке моћи по кључним светским регионима и средствима и поступцима за стицање и јачање моћи државе зависно од природне средине, географских и политичких чинилаца, као и укупним просторним аспектима свих политичких и друштвених феномена. Она је, према његовом мишљењу, веома комплексна наука која обухвата: одређени поглед на свет; геополитичку филозофију; филозофију међународних просторних политичких односа; начин промишљања и истраживања геополитичких појава, процеса и односа; политикологију; политичку стратегију; војну стратегију, нуклеарну стратегију, космичку стратегију, умешност и вештину државништва или државничко политичко умеће и вештину владања (политички менаџмент); географију, историју, демографију, етнографију (научну дисциплину о животу, веровањима и обичајима једног народа), религију, екологију, социологију, спољнополитичку стратегију и друге научне дисциплине које су значајне за вођење политике и борбе за опстанак и напредак државе и остваривање државних интереса...

У делу о научној изграђености геополитике аутор детаљно објашњава њене основне конститутивне елементе (предмет, теорију, језик и методу) и даје оцену њиховог степена изграђености. Нарочито разрађује научну теорију геополитике, где идентификује и објашњава њен предмет; основне појмове (речник); основне ставове, односно принципе и постулате; хипотезе; законе и теореме. У том делу аутор објашњава и геополитичку карту света чије је основе дао чувени енглески геополитичар Хелфорд Макиндер и објашњава значење термина: аерократија, атлантизам, мондијализам, телурократија, таласократија, римланд и друге. На крају дефинише и објашњава парадигме геополитике са тежиштем на постмодерној геополитици у којој доминира снага духа народа над војном и економском моћи.

У другој целини главног дела дат је кратак приказ историјског развоја геополитике са аспекта њене генезе и развоја и основних теорија твораца геополитике. Аутор уочава да је геополитика присутна од када постоје државе и друге заједнице људи, али да њен прави развој у научном смислу почиње тек од половине двадесетог века. Затим, уочава да су се геополитиком бавили бројни филозофи и други, нарочито војни теоретичари као, на пример: Жан Боден, Ришелје, Хобс, Шарл Монтескје, Вилијем Пети, Жан Жак Русо, Кант, Јохан Хердер, Хегел, Клаузевиц, Жомини; Махан, Мичел, Дует и други. Као реални творци геополитике, међутим, сматрају се Фридрих Рацел, Рудолф Кјелен, Хелфорд Макиндер, Алфред Махан, Видал де ла Блаш, Николас Спајкмен, Карл Хаусхофер, Карл Шмит, Петар Николајевич Савицки, чије су теорије маргинално захваћене у том делу текста.

У трећој целини објашњене су савремене теорије геополитике, са тежиштем на савременом атлантизму, европским геополитичким теоријама и неоевроазијству. У делу о атлантизму посебно су објашњене песимистичка и оптимистичка верзија атлантизма. Као представнике песимистичке верзије (неоатлантизма) аутор наводи америчког геополитичара Семјула Хантингтона који је сматрао да ће и даље Запад бити у сучељавању са другим деловима света према формули: *"The West And the Rest"* („Запад и сви остали“). Оптимистичка верзија заснована је на теорији мондијализма америчког геополитичара *Френсиса Фукујаме*, односно његове концепције *One World* (јединственог све-

та). Европске геополитичке школе аутор је условно класификовао на: 1) геоекономију, 2) посткатастрофални мондијализам, 3) примењену геополитику, 4) електралну геополитику, 5) медијакратију, 6) историју геополитике и 7) геополитику европске нове деснице и сваку од њих посебно објаснио. У делу о неоевроазијству нарочито је објаснио ставове и теорије Лава Николајевића Гумиљова и Александра Дугина.

У *четвртој, најобимнијој, целини* аутор истиче да постоји неколико десетина великих сила, али се он опредељује да објасни геополитику: Сједињених Америчких Држава, Русије, Европске уније, Немачке, Француске, Уједињеног Краљевства, Турске, Кине и Јапана. Наведене државе анализира са различитих аспеката: геопростор, привреда, становништво, војни фактор..., али геополитичке амбиције имају доминантан значај.

У *петој целини* објашњен је балкански геополитички чвор са тежиштем на геополитици земаља западног Балкана (Албаније, Босне и Херцеговине, Хрватске, Македоније, Словеније, Србије и Црне Горе). Аутор примећује да те земље у транзицији немају своју стабиллизовану геополитику која би се заснива на конкретном простору и у комплексном окружењу. Пре би се, према његовом мишљењу, могло говорити о дневној политици ради остваривања интереса појединаца и друштвених група и утицаја регионалних и светских сила које врше снажне политичке, економске, војне, културне, религиозне и друге притиске на поданичку претежно политичку елиту на власти и на тај начин реализују своје виталне геополитичке интересе.

У *шестој целини* аутор указује на узроке и последице разбијања Социјалистичке Федеративне Републике Југославије и њихове геополитичке импликације на успостављање, развој и одржавање мира у региону. У ненасловљеном уводу недвосмислено упозорава на потешкоће истраживања тог веома сложеног и значајног проблема. Највеће потешкоће он види у намерном и циљном дезинформисању јавности. Сваки медиј је, у ствари, уместо реалног, приказивао виртуелно (могуће, претпостављено) стање гледано из властитог угла – из угла властите политичке елите на власти. Није реч, дакле, о приказивању једног виртуелног или боље рећи лажног стања већ великог броја таквих. Колико медија или, боље рећи, извора информација, толико и сценарија. Свака држава, свака нација, свака партија, свака група људи, има своју „истину“, а оне се дијаметрално разликују. Довољно је само укључити јутарње информативне програме различитих медија и видети да су те разлике озбиљне и непремостиве. Ако се свему томе додају и чињенице да су у креирању југословенске кризе учествовале и бројне друге државе, међународне владине и невладине организације, укључујући и оне тајног карактера и деловања из сенке и ако се све то посматра компаративно и историјски, онда је сасвим јасно на које све потешкоће може да наиђе појединац или истраживачки тим који снађе храбрости да се прихвати обавеза истраживања тог проблема. Генерације које долазе вероватно ће упорно тражити истину између супротстављених страна. Њима ће бити потребно да се претходно очисте отрова мржње и опијата љубави, а онда да савесно прикупе све релевантне чињенице и објективно и разборито утврде истину (ако је уопште утврде), а за то ће, према ауторовом мишљењу, бити потребно много храбрости и времена.

Аутор нарочито указује на геополитичке последице фрагментације балканског народа у физичком, економском, политичком, културном и сваком другом погледу, што представља сталну (латентну и реалну) опасност по сигурност људи и мир у региону. Како ствари данас стоје, отворени су бројни проблеми, од територијалних сукоба и дефинисања граница, преко националне и верске нетрпељивости, до мегаломанских претензија и отимања туђе територије. Свему томе доприноси и крај-

ње нелогично и веома пристрасно уплитање појединих водећих земаља такозване међународне заједнице које настоје да на општој беди, патњи и невољи народа извуку максималну корист. На крају, аутор истиче да на Балкану, као и у другим деловима света, постоји јасно опредељење најширих слојева народа за мир и толеранцију. Балкан, према његовом мишљењу, има и своју дубоку традицију и трагове вековима одржаваних, времену и простору прилагођаваних, међусобних односа. У тешким вртлозима живота, оптерећени вихорима циклично понављаних разарања, народи Балкана су, колико у име благодети мира, толико и из нужде преживљавања, ратних и других невоља, унутар свеколике своје комплексности, стварали аутентично и потенцијално универзална упоришта међусобне сарадње, склада, родне, културне, па и духовне синтезе. Све то, према његовом мишљењу, наводи на закључак да су мир и толеранција и на просторима бивше Југославије и економски просперитет тог региона могући и нужни. Велики учитељи, како аутор наводи, нису нас учили да убијамо већ да живимо и за друге.

У закључцима аутор приказује нешто обимнију синтезу свих наведених целина главног дела текста са тежиштем на нужности и могућности развоја поверења и сарадње међу народима и успостављања, развоја и очувања мира у региону. Нарочито инсистира на стицању уверења да је мир нужан и могућ, али само у ситуацијама када престане мржња и жеља за осветом и када се решавању конфликта приступи цивилизовано – ненасилним путем; без претње силом, уз уважавање државних и међународних правних норми и поштовање људских права и слобода уопште.

* * *

Уопштено речено, студија: „Геополитика у савременом свету“ израђена је у духу свих прихваћених стручних, научних и методолошких принципа и представља оригинално научно дело аутора. Она садржи све битне елементе, чињенице, информације и објашњења, потребна за разумевање геополитике као науке и праксе држава, влада, водећих политичких елита – актера у међународним односима. У студији је аргументовано, концизно, непосредно и одређено објашњена геополитика од њених првих почетака до данашњих дана. Истакнути су њени најзначајнији творци, њихова гледишта и критичка оцена доприноса геополитици. Објашњени су основни геополитички појмови и термини, без којих није могуће разумевање ове науке. Посебна пажња посвећена је разјашњавању односа геополитике и других њој блиских наука и научних дисциплина (историје, географије, политичких, војних наука, етике и других). У потребној мери размотрене су теорија и пракса геополитике, њихов историјски развој и промене. Сви делови студије су, дакле, разрађени по највишим методолошким стандардима разматрања сложених научних проблема. На тим основама може се закључити да ће студија имати велики број поклоника и да ће наћи сигурно место у савременој научној мисли из области геополитике.

Кроз цео текст студије аутор на прихватљив и неопходан начин истиче улогу и значај етике у понашањима људи, владајућих структура и елита у друштву, њихових обавеза да се тиме руководе у приступу друштвеном животу, свакодневним односима и хуманом, мирном решавању свих несугласица, проблема, без прибегавања сили и коришћења оружја. Морал је, према његовом мишљењу, битан чинилац у вођењу државне политике и односима међу људима уопште. Полазећи од основ-

них моралних норми и обичаја, државници, владе, друштвене елите и становници могу и дужни су да предупредују неспоразуме, сукобе, борбе и ратове. Увек им мир мора бити идеја водилђа, животни идеал и инспирација за максимално залагање да он трајно завлада у сваком друштву и свету у целини. Аутор то нарочито наглашава у делу који третира могућност очувања и развоја мира. Мирољубивост и хуманост се, према његовом мишљењу, изграђује и негује у свакодневном васпитању и односима у породици, школи, на радном месту, опхођењу, ужој и широј заједници, кроз хумане односе, сарадњу и испомагање, спречавање и решавање неспоразума и сукоба. То је прави и једини пут да се предупредује криминал, оштри сукоби, борбе и ратови. Мир је једини начин да људи могу живети добро и срећно.

Потребно је, такође, указати на то да аутор зна да, на веома коректан и приступачан начин, приближи разматрану проблематику научном свету, али и другима који желе да сазнају више из те области. Студија је написана методолошким поступком и језиком, сваком читаоцу разумљивим и занимљивим. Истакао је најважније геополитичке проблеме и стање на том научном подручју и у веома дугом периоду (од античког доба до данас) и, на безмало, свим важнијим просторима наше планете, да би дошао до резултата, који представљају допринос геополитици. Начин којим је презентирањем садржаја ове књиге је егземпларан, ретко виђен. На релативно малом простору дат је приказ стања основних садржаја геополитике као науке. То је још једна од многих досадашњих потврда изузетне стручности, способности и богатог истраживачког и публицистичког искуства аутора, врсног, истакнутог научног прегаоца и педагога у домену методологије. Начин на који је написана ова књига може послужити као узор студентима и младим научним радницима, поготово онима који се баве друштвеним наукама.

Професор др Момчило Сакан спада у оне научне раднике који сматрају да се и најсложенија питања савремене међународне заједнице морају разматрати и расветлити са научног становишта. Својом стручношћу, ангажовањем и резултатима које је постигао у досадашњем педагошком раду у војним школама, на цивилним факултетима, у научноистраживачком и публицистичком ангажовању, заслужује свако поштовање и захвалност. Спада у ред истакнутих прегалаца. Написао је много стручних и научних радова, који су запажени и у широј јавности, о чему сведочи и његова биографија и одговарајућа средства комуницирања (писана и електронска). Један је од познатијих методолога, поготово у војним наукама. Његово научно деловање је запажено и у другим наукама, као што су науке о миру (иринологија), о међународним односима, а сада и геополитика.

Иако је у пензији већ десет година, професор доктор Момчило Сакан не престаје да се ангажује у настави на факултетима, на функцијама декана, сада и ректора. Написао је девет књига (рачунајући и ову) и више стручних и научних радова. Пример је за углед по својој вредноћи, научном и стручном усавршавању и резултатима које постиже. Увек је спреман и вољан да помогне онима које интересује проблематика наука којима се бави. Његов пример и однос према науци треба да следе млађе генерације научних радника.

Иако превасходно намењена као факултетски уџбеник, ова књига је садржајем, начином саопштавања, језиком и стилем саопштавања блиска и широком кругу читалаца. Њене основне вредности су: сазнајне, научно подстицајне, методолошке, актуелне и етичке. Зато је са задовољством препоручујем нашим читаоцима.